

Lina Petrošienė – humanitarinių mokslų (etnologija) daktarė, docentė, Klaipėdos universiteto Humanitarinių ir ugdymo mokslų fakulteto Baltų filologijos katedros vyriausioji mokslo darbuotoja.

Moksliniai interesai: etnologija, etnomuzikologija.

Adresas: Salomėjos Nėries g. 5, LT-92227 Klaipėda.

El. paštas: laurinita@gmail.com

Lina Petrošienė: PhD in the Humanities (Ethnology), Assoc. Professor. Senior Resarch Fellow at Department of Baltic Philology at Faculty of Humanities and Educational Sciences Klaipėda University.

Research interests: Ethnology, Ethnomusicology.

Address: Salomėjos Nėries str. 5, Klaipėda LT-92227, Lithuania.

E-mail: laurinita@gmail.com

Lina Petrošienė

Klaipėdos universitetas

XX A. PRADŽIOS LIETUVOS PERIODIKA APIE ŽIEMOS–PAVASARIO KARNAVALĄ PASAULYJE

Anotacija

Straipsnyje siekiama atskleisti, kokią informaciją 1905–1940 m. spauda teikė Lietuvos skaitytojams apie Užgavėnių šventimo papročius pasaulyje. Surinkta medžiaga – septyni straipsniai, trisdešimt nuotraukų ir piešinių yra fragmentiška, tačiau gana informatyvi, glaustai ir populiariai perteikianti neblogą šio kultūrinio reiškinių supratimą. Interpretuojant turimus duomenis, siekiama atsakyti į keletą klausimų: kokią reikšmę šios publikacijos galėjo turėti Užgavėnių šventimo papročiams ir šventimo būdams XX a. pradžios Lietuvoje; kaip ši informacija koreliuoja su šiuolaikiniais moksliniais tyrimais ir žinoma empirine medžiaga; kas XX a. pradžioje buvo bendra tarp pasaulyje švenčiamo žiemos–pavasario karnavalų ir Užgavėnių Lietuvoje.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: žiemos–pavasario laikotarpio karnavalas, Užgavėnės Lietuvoje, periodika, papročiai.

Abstract

The article shows what information the press between 1905 and 1940 provided Lithuanian readers about Shrovetide celebratory traditions around the world. The information collected, consisting of seven articles, thirty photographs and drawings, is fragmentary but fairly informative, providing a good and concise understanding of this cultural phenomenon in a popular manner. By surveying and interpreting the available data, it tries to answer several questions: what significance these publications might have had on Shrovetide celebratory

traditions and methods of celebration in early 20th-century Lithuania; how this information correlates with current academic research and known empirical data; what Lithuanian Shrovetide had in common with the winter-spring carnival celebrated around the world.

KEY WORDS: winter-spring seasonal carnival, Shrovetide in Lithuania, periodical press, customs and traditions.

doi:<http://dx.doi.org/10.15181/rh.v23i0.1790>

XX a. pradžioje Lietuvos Respublika, tapusi nepriklausoma valstybe, pasirodė Europos žemėlapyje ir laisvų visuomenių bendrijoje. To meto Lietuvos periodinėje spaudoje skambėjo aiškūs siekis kiek įmanoma greičiau oriai ir visavertiškai integruotis į politinį, ekonominį, kultūrinį Vakarų Europos bei pasaulio kontekstą. Lietuvos skaitytojai buvo ne tik informuojami apie įvykius pasaulyje ir Lietuvoje, bet ir imtą formuoti visuomenės mąstysena bei gyvensena, moralinės nuostatos, mados, papročiai ir įpročiai.

Miestietiški Užgavėnių karnavalai, *baliai-maskaradai* bei kaimiškos stilistikos Užgavėnių persirengėlių vaikštynės iki Antrojo pasaulinio karo pradžios buvo viena iš labiausiai spaudoje aprašinėjamų ir įvairiapusiškai eksploatuojamų kalendorinių švenčių. Ilgainiui šis informacijos kanalas tapo labai svarbus, kai kuriais atvejais vienintelis šio objekto mokslinių tyrimų bei papročių rekonstrukcijos šaltinis. Apie tai rašyta autorės 2013, 2015 m. publikacijose (Petrošienė 2013, 14–21; LLP 2015, 150–163). Panašiai ši šaltinių traktuoja ir kitos kalendorines šventes, tarp jų ir Užgavėnes, analizuojančios autorės Dalia Senvaitytė (Senvaitytė 2013, 115–117; 2013a, 267–285), Eglė Aleknaitė (Aleknaitė 2011, 25–32).

D. Senvaitytė, remdamasi teoriniu socialinio konstrukcionizmo ir autoritetingų kultūros studijų teoretikų požiūriais, pagrįstai teigia, kad žiniasklaida yra viena iš įtakingiausių socialinių institucijų, konstruojančių suvokiamą realybę. Ji, iš esmės palaikydama vyraujančią ideologiją, nurodanti, apie ką mąstyti ir ką apie tai manyti (Senvaitytė 2013, 115–117).¹ Vadinasi, verifikuojant ir interpretuojant žiniasklaidos pranešimus, būtina turėti mintyje, kad matomas reiškinių vaizdas yra tam tikra konstrukcija. Kalbant apie tiriamąjį laikotarpį, taip pat reikia nepamiršti, kad Antano Smetonos prezidentavimo metu (1926–1940) spauda buvo griežtai kon-

---

¹ Autorė remiasi Stuardo Hallo (Hall 1997), Maxwello McCombso ir Donaldso Shaw (McCombs, Shaw 1993, 58–67) tyrimais.

troliuojama ir cenzūruojama. Šią funkciją atliko valstybinė naujienų agentūra ELTA, o jos Vidaus politikos skyrius vykdė aktyvią tautinės kultūros propagandą (Lukšas 2015).

Straipsnio tikslas yra atskleisti, kokią informaciją 1905–1940 m. spauda teikė Lietuvos skaitytojams apie Užgavėnių šventimo papročius pasaulyje.² Interpretuojant turimus duomenis, siekiama atsakyti į keletą klausimų: kokią reikšmę šios publikacijos galėjo turėti Užgavėnių šventimo papročiams ir šventimo būdams XX a. pradžios Lietuvoje; kaip ši informacija koreliuoja su šiuolaikiniais moksliniais tyrimais ir žinoma empirine medžiaga; kas XX a. pradžioje buvo bendra tarp pasaulyje švenčiamo žiemos–pavasario karnavalo ir Užgavėnių Lietuvoje.

Didžiuliame peržiūrėtame medžiagos masyve, kurį sudaro per 400 informacinių vienetų (su Užgavėnių tematika susijusių straipsnių, ataskaitų, reklaminių, eiliuotų tekstų, nuotraukų, piešinių ir pan.), 1905–1940 m. publikuotų 38-iuose lietuviškuose periodiniuose leidiniuose, surasti tik septyni straipsniai, kuriuose rašoma apie žiemos–pavasario karnavalą pasaulyje. Vaizdinė aptariamiosios medžiagos dalis yra gerokai didesnė – trisdešimt 1927–1938 m. publikuotų nuotraukų ir piešinių iš įvairių pasaulio kampelių.³ Ši medžiaga ir yra šio straipsnio tyrimo objektas.

Negausūs rašiniai yra fragmentiški, tačiau gana informatyvūs, glaustai ir populiariai perteikiantys Lietuvos skaitytojui neblogą šio kultūrinio reiškinio supratimą. Nemenkas duomenų trūkumas yra tas, kad publikacijų autorystė yra anoniminė: penki straipsniai nepasirašyti, kiti užkoduoti slapyvardžiais arba santrumpomis. Tačiau galima konstatuoti, kad tikrinant publikacijų dalykinę informaciją atsiskleidė korespondentų profesionalumas. Spaudoje bendradarbiavo ryškios humanitarinio išsilavinimo asmenybės (literatai, vertėjai, filosofai, tautosakininkai ir kt.), mokėjusios keletą užsienio kalbų. Pagal publikacijų turinį galima spręsti, kad jiems gerai

² Publikacijose rašoma apie Užgavėnių papročius ir karnavalus senovės Romoje, Italijoje (Venecijoje, Romoje, Milane), Prancūzijoje (Paryžiuje), Ispanijoje (Madride, Sevilijoje, Kadikse (Kadise?), Vokietijoje (Niurnberge, Kelne, Frankfurte prie Maino, Karaliaučiuje), Lenkijoje (Liubeke), Belgijoje, Austrijoje, Rusijoje, Anglijoje, Čekijoje, Šveicarijoje, Bavarijoje, Portugalijoje, Šiaurės ir Pietų Amerikoje (Peru). Vaizdingose literatūrinėse improvizacijose Užgavėnių dvasia užsienio šalyse atskleidžiama vaizduojant ne tik šiuolaikinio pasaulio reiškinius, bet ir Renesanso, Rokoko epochas.

³ Lyginant galima pasakyti, kad lietuviškų Užgavėnių vaizdų periodikoje yra mažiau – apie aštuoniolika nuotraukų ir piešinių.

buvo žinoma ir prieinama lektūra vokiečių kalba. Apskritai, tarpukario spaudos leidėjai ir redaktoriai buvo aukšto lygio savo sričių žinovai.

Analizuojamose publikacijose išryškėjo trys pagrindinės temos: 1) žiemos–pavasario laikotarpio / Užgavėnių karnavalų kilmė ir bruožai Europoje; 2) istorinė karnavalo raida; 3) užsienio šalių karnavalų aprašymai ir jų lyginimas su Lietuvoje švenčiamomis Užgavėnėmis. Pagal šį temų padiktuotą planą ir bus gvildenami tyrime keliami klausimai. Taikomi aprašomasis, interpretacinis ir lyginamasis metodai.

Anksčiau užsiminta, kad XX a. pradžioje Lietuvoje būta bent dviejų Užgavėnių šventimo modelių, lygiai kaip ir spaudoje straipsnių, aprašančių ir perteikiančių vienokį ar kitokį Užgavėnių šventimo būdą. Pavyzdžiui, 1927 m. iliustruotame laikraštyje „Naujas žodis“ rašęs korespondentas priminė, kad Kaunas, tuometinė laikinoji Lietuvos sostinė, „eidamas paskui internacionalius Europos papročius“, negalįs atsilikti ir švenčiant Užgavėnes, todėl čia yra nemaža įvairių kaukių balių (NŽ 1927a, 9). Aprėpiant 1905–1940 m. periodinės spaudos pranešimus, galima drąsiai sakyti, kad Kaunas ir kiti didieji Lietuvos miestai šiuo požiūriu tikrai neatsiliko nuo Vakarų Europos. Žinoma, gatvėse vasario ar kovo mėnesį gėlių žieduose skęstančio karnavalo laivo pamatyti nebūtų buvę įmanoma, tačiau *balių maskaradai* salėse, restoranuose, kavinėse vyko intensyviai. Miestietiškas šventimo būdas iš miestų sklido į periferiją.

Lygia greta girdėjosi ir kitokie balsai, raginantys atsigręžti į savą kaimiškąją kultūrą. 1914 m. rašyta: „Neskaitant visokių „kultūrinių“ smagumų, įvairumų, k. a. teatrai, maskaradai, baletai, sezoniniai smagumai, pažvelgkime tik sodžiaus gyvenimo gilumon – kiek čia rasime įvairių pasilinksminimo būdų, tame, rodosi, taip ramiame, monotoniame gyvenime. <...> Toje rušyje sodžius visai neatsilieka nuo miesto (o gal sodžiaus išmoniai patarnavo pradžia miesto smagumams)“ (LŽ 1914, 8). Ilgainiui šis švelnus raginimas įgavo ir kitokį toną. Bene kas antra etnografinio pobūdžio Užgavėnių papročius aprašanti publikacija buvo pradedama ar baigiama apgailėstaviu dėl lietuviškų papročių nykimo. Išreiškiamas siekis palaikyti, globoti, tęsti ar vien tik konservuoti lietuviškumą, kartais smarkiai piktinamasi miestietiškomis šventės formomis, jos peikiamos, raginama jas drausti.

Kontroversiški požiūriai spaudoje galėjo turėti tam tikrą poveikį vienkio ar kitokio Užgavėnių šventimo būdo pasirinkimui ir plėtrai. 4-ajame

dešimtmetyje reikšminga buvo tautininkų vykdoma valstybės politika ir palanki aukščiausių valstybės vadovų laikysena tautinės kultūros atžvilgiu.⁴

Žiemos–pavasario / Užgavėnių karnavalų kilmė ir bruožai Europoje

Spaudoje siekta skaitytojams populiariai paaiškinti žiemos–pavasario karnavalo pavadinimo etimologiją ir reikšmę, jo kilmę Europoje, apibrėžti karnavalų šventimo laiką.

Kaip ir daugelis visų laikų autorių, to meto žurnalistai taip pat manė, esą karnavalo „pradžia eina iš stambeldiškų laikų pavasario švenčių“ (NŽ 1927, 10), iš „masinio svaigimo elementų“ per senosios Romos saturnalijas, epifanijų metu rengtų „juokingų eisenų“ (D 1932, 8). Ši karnavalo kilmės teorija yra labai paplitusi, grįsta Johanno Gottfriedo Herderio, Jacobo ir Wilhelmo Grimmų bei jų sekėjų teorine prielaida, kad senoviniai papročiai siekia „primityvųjį periodą“, tai yra labai senus ikikrikščioniškus laikus, nuo kurių per tūkstantmečius tos tradicijos ir papročiai išlikę tokie patys. Ankstyvųjų moderniosios Europos laikų (1500–1800 m.) populiariąją kultūrą⁵ ir Europos karnavalą analizavęs Peteris Burke mano, kad net ir pripažįstant, kad itališkos karnavalo tradicijos yra labai senos, kalbant preciziškai, neįmanoma dokumentuotai įrodyti, kad jos yra tokios pat kaip romėnų laikais. Populiarioji kultūra yra istorinė ir visada buvo įvairiakryptės raidos subjektas. Bent kiek nuosekliau ją dokumentuotai pagrįsti galima tik nuo santykinai nesenu laikų tarp 1500–1800 m. (Burke 1994, 21).

Mūsų šalyje spaudoje europietiškas karnavalas vadinamas pietų kraštų vaiku ir miestų kultūros augintiniu. Lietuvoje žiemos sezono masinės linksmybės „nesupuola su gėlių žydėjimo metu ir miesto gyvenimo neturėjome“, tatau todėl pas mus karnavalų nėra. Tik mūsų kaimišku stiliumi rengiamos „veselijos“ ir „svotbos“ turinčios karnavalinių elementų. Ir jei jau kalbame apie karnavalą pas mus, tai „čia turime reikalą su internacionaliu kaukių baliu ar karnavalu“, su kuriuo turėtume eiti koja kojon

⁴ Plačiau apie tai, kaip Lietuvos Respublikos prezidentas, jo žmona Sofija Smetonienė ir kiti aukšti valstybės pareigūnai dalyvaudavo Užgavėnių proga organizuojuose renginiuose, rašyta autorės (LLP 2015, 171).

⁵ Populiariąją kultūrą Peteris Burke vadina neelitinių, mažaraščių visuomenės sluoksnių (amatininkų, valstiečių ir kt.) kultūrą (Burke 1994, xvi–xxiv). Lietuvoje tai dažniausiai vadinama *liaudies kultūra*.

(NŽ 1927a, 9). Pasakyta daug tiesos, tačiau P. Burke pabrėžtų, kad į karnavalą žiūrėta „per itališkus akinius“. Karnavalo tradicija Europoje niekada nebuvo homogeniška, nė vienas karnavalas nebuvo toks pat kaip kitas karnavalas. Akivaizdžios regioninės variacijos, įvairovė priklausė nuo gamtinių sąlygų, klimato, visuomenės mentaliteto, religinės ir politinės situacijos ar net mėsos kainos tam tikru metų laiku (Burke 1994, 182). Tad klausimas, koks šventimo būdas gali būti vadinamas karnavalu, yra nevienareikšmis.

Lygiai taip pat aišku, kad nėra ir vienos griežtai fiksuotos karnavalo datos. Karnavalas gali būti siejamas ne tik su Užgavėnėmis, bet ir su kitomis žiemos–pavasario laikotarpio šventųjų paminėjimo dienomis. Taip nurodoma ir spaudoje: pagrindinis karnavalo rengimo laikas Europoje esąs nuo Trijų Karalių sausio 6 d. iki Pelenų dienos, bet kai kur karnavalas prasideda nuo Šv. Stepono gruodžio 26 d. ar Šv. Sebastijono sausio 20 d. Linksmybių trukmė taip pat įvairuojanti, pavyzdžiui, Romoje švenčiama vienuolika dienų, daug kur Europoje – tris dienas iki Pelenų dienos (NŽ 1927, 10).

Aptartos dvi karnavalo termino etimologijos: „carne vale“ ir „carrus navalis“ (NŽ 1927, 10; ŪP 1937, 11), kurias pateikia ir šiuolaikiniai informacijos šaltiniai (Carnival; Valantasis 2000, 378). Taip pat duodama žinių

1 pav. Iš šių dienų karnavalų (NŽ 1927, 9)

apie germaniškąjį *fašingą*, arba *Fastnacht*, ypač trumpai užsimenama apie rusišką *maslianicą* (NŽ 1927, 11). Karnavalo pavadinimų aiškinimas bei skirtingų šalių karnavalo papročių aprašymai autoriams leidžia identifikuoti bent dvi karnavalo tradicijas: romaniškąją ir germaniškąją (D 1932, 8). Jos tarpusavyje lyginamos, sakant, kad „senesniais laikais vokiečių fašingai buvo ne mažiau triukšmingi kaip pietų kraštų karnavalai. Tik jie neturėjo karnavalui privalomų ypatybių – lengvumo, gracijos, margumo“ (NŽ 1927, 11).

Autoriaus žodžiais sakant, prieš du dešimtmečius (t. y. XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje – L. P.) per Užgavėnes Lietuvoje būta kažko panašaus į karnavalus, bet dabar tas paprotys išnykęs. Dabar likęs tik „pasivažinėjimas arkliais“ (D 1932, 8). Akivaizdu, kad kalbama ne apie miestietiškąjį karnavalą, bet apie Lietuvos kaimuose vykusias Užgavėnes, kurios, atsižvelgiant į Europos karnavalo formų įvairovę, taip pat galėtų būti vadinamos karnavalu.

Vis dėlto 1905–1940 m. pranešimai spaudoje rodo, kad vietinė miestietiškojo karnavalo atmaina XX a. pradžioje buvusi labai gyva ir intensyvi. Kaune ir kituose didžiuosiuose Lietuvos miestuose, o 4-ajame dešimtmetyje ir Lietuvos periferijoje miestietiškojo tipo *baliai-maskaradai* uždaroje patalpose buvo intensyvūs ir turėjo didžiulį pasisekimą (Petrošienė 2013, 14–21; LLP 2015, 149–188). Šiuo požiūriu Lietuva neatsilikė nuo Vakarų Europos. Žinoma, tokių karnavalių paradų, kokie vykdavo Vakarų Europos miestų gatvėse ir aikštėse, Lietuvoje XX a. pradžioje nebuvo. O gal jau nebebuvo?

Straipsnių autoriai apčiuopia pagrindines priežastis (klimatas ir urbanistinė situacija), kodėl karnavalas Lietuvoje yra toks, koks yra (NŽ 1927a, 9). Tai visiškai sutampa su Vakarų Europos karnavalo tyrimais. Atšiaurus žiemiškas klimatas ne tik Lietuvoje, bet ir šaltoje bei tamsioje šiaurinėje Europos dalyje nulėmė tai, kad žiemos–pavasario karnavalai čia vyksta kitaip negu Pietų Europoje. Aktyvus kultūrinis gyvenimas pietuose virė miestų bei miestelių gatvėse ir aikštėse atvirame ore, šiaurėje – dažniau uždaroje patalpose. Todėl pietuose intensyvesnis esąs pavasario karnavalas, šiaurėje – vidurvasario (Burke 1994, 57). Reikia pažymėti, kad, pavyzdžiui, rusų *maslianikai* šie apibendrinimai netinka.

Lietuvos karnavalų raidą tam tikru požiūriu koregavo ir pasaulietinės bei bažnytinės valdžios daugkartiniai mėginimai uždrausti ar kaip nors reglamentuoti miestelėnų masines karnavališkas vaikštynes. XVII–XVIII a.

Vilniaus jėzuitų kolegijos bei akademijos nurodymai ir memorialai leidžia suprasti, kad tuo laiku Vilniuje Užgavėnių laikotarpiu vykdavo triukšmingi karnavalai. Į Užgavėnių linksmybes Vilniuje susirinkdavo didžiulės miesto ir apylinkių gyventojų minios. Jėzuitų valdininkai siekė kontroliuoti, nurodydami, kas šventėje gali dalyvauti, kaip ji turi vykti ir pan. (Memorialai 1987, 193–194, 212–214, 264).

Rašytiniuose XVI–XVIII a. šaltiniuose taip pat yra žinių, kad Užgavėnių *baliai-maskaradai*, panašūs į vykstančius Vakarų Europos didikų rūmuose, vykdavo ir Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rezidencijose (Trilupaitytė 2010, 42–45). Vadinasi, vakarietiškojo miestietiškojo tipo karnavalai Lietuvoje buvo rengiami jau prieš keletą šimtmečių. Per dvarų kultūrą ir jėzuitų veiklą tam tikri vakarietišku tradicijų elementai plito ir prigijo Lietuvos provincijoje.

XX a. pradžios lietuviškoje periodinėje spaudoje taip pat galima skaityti apie skirtingus Vakarų šalių diduomenės ir prastuomenės karnavalo šventimo būdus. Tie skirtumai parodomi Italijos pavyzdžiu: „[K]arnavalo progos pasilinksminti nepraleidžia taip pat aristokratija ir buržuazija. Pilių salės aukšniais kandelabrais šviečia kiauras naktis, saldžios šokių muzikos melodijos nutyla tik apie parytį, kada luksusiniai automobiliai išvežioja visą tų pilių paslaptį, visus švelnius jaunų aristokratių sapnus...“ Čia pat duodamas ir Milano prastuomenės šventimo vaizdas: „Tačiau ir biednuomenė neužmirštama. Padugnių ir nenusisekėlių pasaulis juk taip pat nori smaguriauti ir linksmintis. Tam, pavyzdžiui, Milane (ir kai kuriuose kituose Italijos miestuose) yra rengiamos taip vadinamos karnavalų parodos su karusėlių šeine – katarinkomis, su lunaparkų visomis prašmatnybėmis, su atrakcionais, su kostiumuotomis vaikštynėmis. Į tokias parodas įėjimas laisvas. Ir plūsta į jas minios. Tai tie, kuriems į elegantiškas kavines nepakeliui finansiniu atžvilgiu, o į turtingąsias pilies – visai jokio kelio!“ (LA 1930, 5).

Analizuodamas ankstyvųjų laikų moderniosios Europos populiariąją kultūrą, šiuos šventimo būdus P. Burke vadina tarpusavyje sąveikaujančiomis „didžiąja“ ir „mažąja“ tradicijomis. Jos taip pat esančios nevienalytės. „Mažąją“ tradiciją savitomis formomis palaikė miestiečių amatininkų ir kaimiečių valstiečių sluoksniai bei nuo jų atskirti vadinamieji „užribio žmonės“ – įvairiose Europos vietose tai buvo žydai, turkai, romai, musulmonai. Būta ir vadinamųjų tarptautinių subkultūrų (dažniausiai tai vyrų

bendruomenės), kurioms priklausė kareiviai, jūreiviai, elgetos ir vagys (Burke 1994, 42). „Mažąją“ tradiciją Europoje sudarė nesuskaičiuojama gausybė populiariosios kultūros versijų.

Lietuvoje, kaip ir Europoje, akivaizdus visuomenės sluoksniškumas, lėmęs ir tebelemiantis kultūrinį kraštovaizdį. O kalbant apie Užgavėnės ir siekiant aprėpti kuo platesnį kontekstą vietos ir laiko požiūriu, gerai matomi miestietiškas ir kaimietiškas, aukštuomenės ir prastuomenės šventimo būdai bei jų sąveika. Kalbant apie tiriamąjį laikotarpį, XX a. 4-ajame dešimtmetyje Kauno, tuometinės Lietuvos valstybės sostinės, gatvėse pirmą kartą įvyko kaimiško stiliaus Užgavėnių vaikštynės ir gatvės kovos. Jas žemaitiškų Užgavėnių pavyzdžiu surengė Vytauto Didžiojo universiteto šaulių kuopos studentai. Centrinėmis Kauno gatvėmis 15 val. ėjo „įvairių tipų asmenų eiseną. Ją lydėjo dainos, muzika. Buvo ir komiškų dalykėlių“ (LA 1936). Kitais metais panašios Užgavėnių karnavalo eitynės vėl pakartotos (LA 1937, LA 1937a), nes ankstesniais metais, kaip rašoma spaudoje, buvo sulaukusios didelio miestelėnų susidomėjimo.

Lietuvos kultūroje vyko labai panašūs procesai kaip ir Vakarų Europos šalyse. Lokalinį koloritą lėmė daugybė jau anksčiau minėtų veiksnių.

Istorinė žiemos–pavasario karnavalo raida Europoje

Istorinė europietiškojo karnavalo raida nedidelės apimties laikraščių straipsniuose atskleista gana fragmentiškai. Aptariamai įdomūs politiniai ir ekonominiai europietiškojo karnavalo aspektai, ryšys su ideologinėmis ir / ar religinėmis kovomis.

Nors romaniškasis karnavalas ir nurodomas kaip tradicijos kilmės lopšys, tačiau istorinių faktų daugiau apie germaniškąją *fašingą*. Seniausiu aprašytu karnavalu vadinamas Bohemijos hercogo Boleslovo III rūmuose 1003 m. vykęs *fašingo* pasilinksminimas. Tuo primenama, kad ši tradicija vienaip ar kitaip tęsiasi jau tūkstantį metų (D 1932, 8).⁶ Iš viduramžių Europos karnavalų labiausiai pasižymėjo Niurnbergo karnavalas.

⁶ Apie 1003 m. vasario 9 d. Bohemijoje vykusį *fašingą* rašoma 1925 m. Berlyne išleistoje Maxo von Boehno knygoje „Šokis“ (*Der Tanz*) (Boehn 1925, 56). Galima spėti, kad ši literatūra buvo prieinama straipsnį rašiusiam korespondentui, juolab kad tarpukario Lietuvoje vokiečių kalba buvo gerokai populiariesnė negu dabar, ją mokėjo daugelis to

2 pav. Niurnbergo karnavalo *der Schembartlauf* vaizdas
(1540–1800) (Schembartlauf)

Pasakojama, kad šis plačiai žinomas masinis pasilinksminimas vykdavęs kasmet du šimtus metų ir pritraukdavęs nuotykių mėgėjų iš viso pasaulio. Karnavalo organizavimą, karaliui Karoliui IV leidus, 1349 m. monopolizavo jam ištikimų miesto mėsininkų gildija. Pastariesiems karnavalas atnešdavęs milžinišką pelną. 1539 m. ši monopolinė teisė buvo atimta taip pat dėl politinių ir religinių priežasčių: per karnavalą mėsininkai įžeidė garsų teologą Andreasą Osianderį (Osiander), jį pavaizduodami kaip riebiausią pasaulyje kunigą, degsiantį pragare (D 1932, 8). Religinės kovos ir Reformacijos santykis su liaudies kultūra karnavalo istoriją čia kuriam laikui pristabdė.

Karnavalo raida susijusi su Vakarų Europos miestuose ankstyvaisiais moderniosios Europos laikais susiformavusiomis stipriomis amatininkų ir krautuvinių gildijomis ir jų kultūra. Jų laisvalaikis su savomis šventėmis, festivaliais, karnavalais dažnu atveju buvo susieti su šventuoju globėju (Burke 1994, 36). O Užgavėnių karnavalo laikotarpiu įvairių profesijų gildijos stengėsi dalyvauti ir parodyti savo gebėjimus. Vokietijoje ne tik Niurnberge mėsininkai buvo Užgavėnių karnavalo, arba *fašingo*, favoritai. Jie aktyviai dalyvavo ir XVI a. Karaliaučiaus *fašinguose*. Pavyzdžiui, 1558 m. mėsininkų gildija Užgavėnių eisenai padirbusi 158 uolekčių (Uolektis) dešrą, o 1583 m. jie jau dalyvavo su 434 svarus svėrusia iš 36 kumpių pagaminta 596 uolekčių dešra, kurią nešė 91 žmogus. Ją mėsininkai

---

meto inteligentų, studijavusių Vakarų Europoje. Tai iš tiesų ankstesnis karnavalo paminėjimas ir už pirmąjį Venecijos karnavalą 1094 m. (Willey).

padovanojo duonkepių cechui, kuris Užgavėnėms buvo prikepęs milžiniškų ragaišių. Drauge jie savo Užgavėnių vaišes ir suvalgė (NŽ 1927, 11).⁷ Grįžtant prie tiriamojo laikotarpio ir analizuojamos temos, būtina pasakyti, kad XX a. pirmojoje pusėje Lietuvos miestuose Užgavėnių *balius-mas-karadus* lygiai taip pat rengė ir tam tikrų profesijų sambūriai (menininkai, spaudos darbuotojai ir kt.), ir socialinių sluoksnių grupės (visuomenės „smetonėlė“ ir prasčiokai) (LLP 2015, 166–167).

Karnavalas parodomas ir kaip tam tikras valdžios manipuliacijos instrumentas. Pasakojama, kad XVII a. pabaigoje Liubeke surengtas karnavalas padėjo apmalšinti kareivių, negaunančių atlygio už savo tarnybą, neramumus. *Fašingų* linksmybių taip pasiilgta, kad jo pakako bent trumpam įveikti socialinę krizę. Net karo metu poreikis linksmintis buvęs nenugalimas: į 1806 m. Frankfurte prie Maino surengtą *fašingą* įėjimo kainos buvo padvigubintos dėl didelio dalyvių veržimosi į jį. „Fašingo šokiai virto tiesiog pasiutimu“ (D 1932, 8). Karnavalas yra interpretuojamas ir kaip socialinės kontrolės bei protesto priemonė (Burke 1994, 199–204). Tačiau aprėpiamoje medžiagoje (XX a. pradžios spauda) ryškių, išreikštų konkrečiais veiksmais, Užgavėnių šventimo papročių sąsajų su socialiniu protestu ar kontrole nėra. Tiesa, Užgavėnių tematika naudota kaip alegorinė priemonė kalbant apie visuomenę kamuojančias ydas: girtuoklystę, veidmainystę, švaistūniškumą, biurokratizmą ir pan.

Karnavalų kontrolė vykdyta ne tik dėl politinių ar religinių, bet ir dėl labai pragmatiškų saugumo priežasčių. Istorinėje medžiagoje yra duomenų iš įvairių vietų: Londono, Sevilijos, Maskvos – apie Užgavėnių karnavalo metu vykusius smurto aktus, žuvusius žmones (Burke 1994, 187–188). Apie tai užsimenama ir straipsnyje apie anglų Užgavėnės ir blynų kepimą Westminsterio mokykloje XIX a. antrojoje pusėje. Sakoma, kad blynų kepėjas tam reikalui naudodavo 500 metų senumo keptuvę. Iškeptą blyną jis turėdavęs meistriškai išmesti į orą, o mokiniai gaudyti ir atsiplėšti kuo didesnę gabalėlį blyno. Jeigu kepėjas nesugebėdavo blyno gerai išmesti į orą, mokiniai galėjo jį apmėtyti knygomis, rašikliais ar kitokiais daiktais. 1864 m. buvęs paskutinis toks atvejis, nes kepėjas nesusilaikęs ir į mokinius sviedęs samtį, kuris pataikė mokiniui į smilkinį. Nuo to laiko ši „blynų ceremonija sušvelninta“ (D 1938, 3).

⁷ Šią informaciją pateikia ir P. Burke (Burke 1994, 186). Vadinasi, laikraščio žurnalistas naudojosi patikima literatūra.

Religiniai, socialiniai, kultūriniai veiksniai turėjo didelę reikšmę karnavalo raidos istorijai. Dvasininkija šimtmečiais kovojo su liaudiškomis tikėjimo ir pasilinksminimo formomis, papročiais, tačiau ne visada sėkmingai. Lietuvos kaimuose švenčiamas Užgavėnes kunigai stengėsi drausti ar bent kontroliuoti kai kuriuos šventės elementus. XX a. pradžioje Lietuvoje vykę miestietiški *baliai-maskaradai* taip pat buvo kritikuojami spaudoje dėl tokių pasilinksminimų skleidžiamo girtuokliavimo, ištvirkavimo, pinigų švaistymo ir pan.

Karnavalai užsienyje ir Lietuvoje

Šiame poskyryje aptariami spaudoje pateikti užsienio šalių karnavalų papročiai ir sąsajos su žinomais lietuviškais tiek kaimo, tiek miesto papročiais. Užbėgant už akių norima pasakyti, kad galima užčiuopti jų tipologinį bendrumą, skirtumus lemia vietinis kontekstas.

Jau minėta, kad tiriamuose straipsniuose daug rašoma apie karnavalo lopšyje Italijoje – Venecijoje, Romoje, Milane – vykdavusią šventę ir jos papročius. Karnavalo centru vadinama Venecija – „jūrų karalienė“. Šv. Morkaus aikštė pavirstanti milžiniška šokių aikštele po atviru dangumi, visur juokas, muzika, žodžių mūšiai, fejerverkai. Karnavalas buvęs ypač gyvas ir patrauklus Rokoko epochos laikais XVI–XVII a. Venecijiečiai dabinosi brangiai kainavusiais senoviniais itališkais apdarais, vaidavo *commedia dell'arte* herojus Arlekiną, Kolombiną, Pantaloną, Polišinėlį, Pjero ir kt.

3 pav. Kaukių baliuje (NŽ 1927)

(NŽ 1927, 10; LA 1930, 5). XVI–XVIII a. šie personažai buvo populiariūs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dvariškių rūmuose bei XX a. pirmojoje pusėje Kauno restoranuose vykdavusiuose *baliuose-maskaraduose* (LLP 2015, 25–27; 172–173).

Korespondento žodžiais tariant, Romos karnavalų centre buvusios žirgų lenktynės, iškilmingos eisenos, konfeti ir gėlių mūšiai (NŽ 1927, 10). Kiek kitokio pobūdžio ir intencijos žirgų lenktynės, pasivažinėjimas arkliais per Užgavėnės buvęs svarbus šventės momentas Lietuvos kaimuose. Paprotys siejamas su ateinančių metų gausa, geru linų derliumi.

Itališkas karnavalas, rašoma, vyksta ne tik gatvėse ir aikštėse. Į šokių naktis kavinėse ir restoranuose susirenka „karnavališkai išsielegantynusi“ publika. Laikydamasis itališkų papročių jaunimas turi šokti visą naktį, kitaip metai būsią liūdni, jaunuoliai neras sau nuotakos ar jaunikio (LA 1930, 5). Apgailėstaujama, kad lietuviai yra „šaltakraujai“ ir pernelyg manieringi, mums esą tokios linksmybės neįsivaizduojamos. Galima pritari, kad šiauriečių ir pietiečių temperamentai skiriasi, tačiau, kaip rodo Lietuvos miesto ir kaimo Užgavėnių šventės tyrimai, šokių vakarai LDK didikų rūmuose, miestų kavinėse ir restoranuose XX a. pirmojoje pusėje, „žydų vesele“ kaimuose su vaišėmis ir šokiais yra privaloma šios šventės dalis.

Pasakojant apie Prancūzijos karnavalą sakoma, kad prancūzai perėmė itališkus karnavalo papročius. Paryžiuje vykstančiame karnavale centrinę vietą užima iškilminga jaučio auksiniais ragais eiseną miesto gatvėmis. Be to, karnavalo laikotarpiu vyksta įvairūs grožio konkursai, renkama Paryžiaus grožio karalienė (NŽ 1927, 10). XX a. pradžioje Lietuvos miestuose rengtuose *baliuose-maskaraduose* taip pat buvo organizuojami įvairiausi kaukių ir personažų, tautinių kostiumų, šokių ir pan. konkursai. Populiariausios, dažniausiai konkursus laimėdavusios to meto kaukės ir personažai buvo pasaulio literatūros, egzotinių kraštų ir pan. herojai bei tautiškos, patriotiškos tematikos veikėjai.

Iš Prancūzijoje garsaus Nicos karnavalo spaudoje yra keletas nuotraukų, bet jos nekomentuojamos.

Apie Užgavėnių karnavalą kitose Pietų Europos šalyse spaudoje rašyta gerokai mažiau. Tik užsimenama apie didžiausius Ispanijos karnavalus Madride, Sevilijoje ir Kadikse (Kadise?), bet jų eiga neaprašyta.

Minėta, kad spaudoje nemaža žinių iš germaniškų kraštų. Vokiečiai, pasak straipsnio autoriaus, taip pat švenčia Užgavėnės, rengia triukšmingus

4 pav. Užgavėnių kaukių eiseną Pietų Prancūzijoje (LŪ 1938)

5 pav. Užgavėnių senis Prancūzijoje (LŪ 1938)

fašingus, dar vadinamus *fastnacht*. Tačiau jie ne tokie ištaigūs ir spalvingi, kaip italų ar prancūzų karnavalai. Vokiečiams labiau rūpi gausus maistas ir gėrimai, žinoma, ir jie turi šiokių tokių ceremonijų (papročių). Skaitytojai galėjo pastebėti vokiškų (germaniškų) Užgavėnių papročių panašumą su lietuviškais. Pirmiausia tai minėtas labai gausus maisto ir gėrimų vartojimas, maisto riebumas, valgymas prieš gavėnią daug kartų. Patiekalų sudedamosios dalys taip pat tokios pat: žirniai, bulvės, kiauliena. Vokiečiai, kaip ir lietuviai, maisto gausą sieja su ateinančių metų sėkme ir turtu. Gerą linų derlių Vokietijoje taip pat lėmė žmonių veiksmai per Užgavėnes: kad linai augtų aukšti, vokiečiai tėvas ir motina turėjo šokti. Kuo aukščiau vyras pakels žmoną šokant, tuo linai būsią ilgesni (NŽ 1927, 11). Nesunku suprasti, kad tai kitokio lygio žinios, susijusios su liaudies kultūra, žemdirbiškuoju mentalitetu. Tačiau spaudoje esanti vaizdinė medžiaga iš miestų rodo, kad XX a. pradžioje ir Vokietijoje, kaip ir kituose Vakarų Europos ar net Amerikos karnavaluose, vienos iš centrinių eisenos figūrų buvo kokie nors herojai „didžiagalviai“ (žr. 4 pav.). Tokio pobūdžio figūros populiarios Vakarų Europos karnavaluose iki šių dienų (žr. 7 pav.).

Apie Užgavėnių šventimą Anglijoje lietuviškoje spaudoje rašyta, kad anglai Užgavėnes švenčia labai iškilmingai, o laikantis tradicijos kepami blynai. Blynų kepimo papročiai „savotiški“, reikia ir ypatingų įrankių, ir gebėjimų teatrališkai blynais žongliruoti. Šeimose, mokyklose, bendruomenėse rengiamos blynų kepimo ir specialaus apvertimo ore varžybos (D 1938, 3).

6 pav. Kelno karnavalo
figūra (NŽ 1933)

7 pav. Karnavalas Amerikos
didmiestyje (LŪ 1938)

8 pav. Joninių karnavalinės savaitės personažai
Bragoje (Portugalija, 2017 m.). Nuotr. J. Derukaitės

Blynai, kaip pagrindinis Užgavėnių šventinis maistas, paminėti ir rašant apie rusų *maslianica* (NŽ 1927, 11). XX a. pradžios lietuviškoje spaudoje buvo užvirę aštrūs ginčai dėl Lietuvoje, ypač Kauno restoranuose populiarių Užgavėnių blynų „etninės kilmės“. Blynai esą nelietuviškas Užgavėnių patiekalas, kurį čia išplatino iš Rusijos grįžusi valdininkija (LLP 2015, 181–183). Gal čia ir yra dalis tiesos, tačiau miltiniai patiekalai buvo ir tebėra lietuviškos kulinarijos dalis. Diskusija rodė gana ribotą ir lietuviškų, ir pasaulio tautų papročių konteksto išmanymą.

Kai kurie autoriai nesiekė bent kiek nuosekliau aprašyti kitų tautų Užgavėnių papročius, bet stengėsi atrasti jų bendrumą su lietuviškais. Pasakojama, kad portugalai karnavalo metu svaidosi pupomis, miltais, lietuviai – avižomis. Peru, kaip ir Lietuvoje, vienas kitą stengiasi perlieti vandeniu. Čekai vedžioja mešką, lietuviai – mešką ir kitus antropomorfinius personažus. Šveicarijos tiroliečiai karnavalo metu nusileidžia iš kalnų į miestus ir linksmina miestiečius vaidindami čigonus ar juodus vyrus (ŪP 1937, 11). Kaip anksčiau minėta, rašiusieji apie užsienyje vykstančius Užgavėnių karnavalus pastebėjo daug bendra tarp lietuviškų ir vokiškų karnavalų. Nepamirštama pasakyti, kad yra ir tokių dalykų, kurių pas mus nepamatysi. Turima mintyje puošnias itališkas eisenas, sutraukiančias žiūrovų iš kitų šalių, ir komercinį vokiečių *fašingų* pobūdį (ŪP 1937, 11). Spaudos pranešimai apie Lietuvos miestuose ir miesteliuose rengtus *balius-karnavalus* leidžia sakyti, kad komercinis aspektas juose taip pat gerai matomas.

Išvados

Užsienio šalių karnavalų aprašymai ir jų palyginimas su lietuviškais Užgavėnėmis, fotoreportažai, piešiniai periodinėje spaudoje buvo negausūs, bet gana profesionalūs, plečiantys skaitytojų akiratį. Tačiau esminio poveikio lietuviškoms Užgavėnių šventimo tradicijoms tai negalėjo turėti bent dėl keleto priežasčių. Pirmiausia dėl jau minėto negausaus ir išsklidusio laike reportažų skaičiaus. Kitas dalykas buvo tas, kad miestietiškojo vs vakarietiškojo tipo *baliai-maskaradai* XX a. pradžioje Lietuvos miestuose nebuvo jokia naujiena. Nauja buvo tai, kad šis šventimo būdas, jam suteikiant „kilnaus turinio“ per visuomeninių organizacijų, mokyklų veiklą, plito į Lietuvos periferiją ir buvo laikomas, nepaisant kritikos, progresyviu bei priimtiniu.

Gretinant duomenis, galima sakyti, kad konceptualieji Vakarų Europos ir Lietuvos Užgavėnių papročių elementai yra tapatūs, skiriasi, o kartais net ir sutampa jų atlikimo formos. Kai kas yra perimta iš Vakarų Europos miestų kultūros ir per Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų rūmus, dvarus ilgainiui prigijo lietuviškoje terpėje.

Intensyvi lietuviškų tautiškų vertybių propaganda XX a. 2–4-uoju dešimtmečiais kaimo kultūros elementus skatino integruoti į miesto aplinką. Pradėtos rengti Užgavėnių vaikštynės kaimiškuoju stiliumi Lietuvos mies-

tuose organizuojamos iki šiol. Miestietiškojo tipo *baliai-maskaradai*, XX a. pirmojoje pusėje buvę intensyvūs, ilgainiui apnyko arba tapo retesni ir praktikuojami kamerinėje, uždaroje nuo pašalinių akių aplinkoje.

Literatūra ir šaltiniai

- Aleknaitė 2011 – Eglė Aleknaitė. Užgavėnių gaivinimas ir įpaveldinimas tarpukariu Lietuvoje: įpaveldinimo atgarsiai periodinėje spaudoje. *Tradicija ir dabartis*, nr. 1. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 25–32.
- Boehn 1925 – Max von Boehn. *Der Tanz*. Berlin.
- Burke 1994 – Peter Burke. *Popular culture in early modern Europe*. Revised reprint. Scolar Press: Cambridge.
- Carnival – *Carnival* [žiūrėta 2018 02 25]. Prieiga internetu: <https://www.etymonline.com/word/Carnival>
- D 1932 – Karnavalui tūkstantis metų. *Diena*. Kaunas. 1932 m. vasario 7 d., nr. 6, 8.
- D 1938 – Anglų užgavėnės. *Diena*. Kaunas. 1938 m. kovo 4 d., nr. 10.
- Hall 1997 – Stuart Hall. *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE Publications Ltd.
- Karolis IV – *Karolis IV* (1316–1378) [žiūrėta 2018 03 01]. Prieiga internetu: <http://deutschland-im-mittelalter.de/Karl-IV>
- LA 1930 – St. S. Itališkas karnavalas. *Lietuvos aidas*. Kaunas. 1930 m. vasario 26 d., nr. 47, 5.
- LA 1936 – Užgavėnių „svečiai“ Kauno gatvėse. *Lietuvos aidas*. Kaunas. 1936 m. vasario 26 d., nr. 93.
- LA 1937 – „Sajos“ vadovybė. Užgavėnių karnavalas. Lašininio ir Kanapinio kova Kaune. *Lietuvos aidas*. 1937 m. vasario 9 d., nr. 62.
- LA 1937a – Vakarykščios Lašininio ir Kanapinio kautynės. *Lietuvos aidas*. Kaunas. 1937 m. vasario 10 d., nr. 65.
- LLP 2015 – Lina Laurinavičiūtė-Petrošienė. *Žanro virsmas: Žemaitijos Užgavėnių dainos*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- LŪ 1938 – Užgavėnių karnavalo kaukių eiseną Pietų Prancūzijoje (nuotrauka). *Lietuvos ūkininkas*. Vilnius. 1938 m. vasario 24 d., nr. 8.
- Lukšas 2015 – Aras Lukšas. Aksominė A. Smetonos diktatūra. *Lietuvos žinios*, 2015 12 18 [žiūrėta 2018 03 09]. Prieiga internetu: <https://www.lzinios.lt/lzinios/Istorija/aksominė-a-smetonos-diktatura/214576>
- LŽ 1914 – Ainis. Užgavėnių „žydai“. *Lietuvos žinios*. Vilnius. 1914 m. vasario 18 (kovo 3) d., nr. 40.
- McCombs, Shaw 1993 – Maxwell E. McCombs, Donald L. Shaw. The Evolution of Agenda-Setting Research: Twenty-Five Years in the Marketplace of Ideas. *Journal of Communication*. Vol. 43 (2), 58–67.
- Memorialai 1987 – *Vilniaus akademijos vizitatorių memorialai ir vyresniųjų nutarimai*. Sudarė E. Ulčinaitė ir A. Šidlauskas. Vilnius: Mokslo.
- NŽ 1927 – Karnavalas. Carnevale. *Naujas žodis*. Kaunas. 1927 m. vasario 1–28 d., nr. 3–4, 9–11.
- NŽ 1927a – Lietuviški karnavalai. *Naujas žodis*. Kaunas. 1927 m. vasario 1–28 d., nr. 3–4 (43–44), 9.

- NŽ 1933 – Plataus pasaulio vaizdai. 1. Karnavalo metu Kelne padaryta didžiulė statula, kuri buvo nešiojama po miestą (nuotrauka). *Naujas žodis*. Kaunas. 1933 m. vasario 26 d., nr. 3.
- Osiander – *Andreas Osiander* [žiūrėta 2018 02 25]. Prieiga internetu: <https://www.britannica.com/biography/Andreas-Osiander>
- Petrošienė 2013 – Lina Petrošienė. Užgavėnių šventės atgarsiai lietuviškoje XX a. pirmosios pusės periodikoje: kaip šventė miestiečiai? Mokslo darbai. *Istorija LXXXX/90*, 2013/2. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas, 14–21.
- Schembartlauf – *Nürnberger Schembartlauf* [žiūrėta 2018 03 04]. Prieiga internetu: https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/N%C3%BCrnberger_Schembartlauf; <https://de.wikipedia.org/wiki/Schembartlauf>
- Senvaitytė 2013 – Dalia Senvaitytė. Kalendorinių švenčių prezentacija lietuviškoje periodinėje spaudoje XIX a. – XX a. pradžioje. *Res humanitariae* XIII. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 267–285.
- Senvaitytė 2013a – Dalia Senvaitytė. Kalendorinių švenčių diskursas tarpukario periodikoje. *Soter*, 45 (73), 115–117.
- Trilupaitienė 2010 – Jūratė Trilupaitienė. *Dramma per musica* XVII a. pirmosios pusės Vilniuje. *Opera Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmuose*. Sudarytoja Jūratė Trilupaitienė. Vilnius: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, 42–45.
- Uolektis – *Uolektis* [žiūrėta 2018 02 22]. Prieiga internetu: <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/U/uolektis>
- ŪP 1937 – V. B-unas. Mūsų Užgavėnės ir užsienio karnavalai. *Ūkininko patarėjas*. Kaunas. 1937 m. vasario 4 d., nr. 5, 11.
- Valantasis 2000 – *Religions of Late Antiquity in Practice*. Edited by Richard Valantasis. Princeton University Press.
- Wiley – Jackie Wiley. *What is Carnevale in Italy?* [žiūrėta 2018 02 15]. Prieiga internetu: <https://www.amoretravelguides.com/blog/carnevale-in-italy.php>

Lina Petrošienė

THE EARLY 20TH-CENTURY LITHUANIAN PRESS ON THE WINTER-SPRING CARNIVAL AROUND THE WORLD

Summary

In the early 20th century the Republic of Lithuania became an independent state and re-appeared on the map of Europe and in the community of free societies. The Lithuanian press of the time promoted the clear goal of fully and proudly integrating in the political, economic and cultural context of Europe and the world as quickly as possible. Beyond informing readers of events in Lithuania and the world, the press sought to

forge and inculcate a new national consciousness, social morality, fashion, traditions and habits.

Urban Shrovetide (*Užgavėnės* in Lithuanian) carnivals, balls and masquerades and rural-style costumed Shrovetide processions were among the press's favorite topics and among the most exploited, in different ways, of calendrical holidays, right up until World War II. Over time this channel of information became quite significant and in some cases the sole source of information about this subject for academic studies and the reconstruction of tradition. This was discussed in articles by this author in 2013 and 2015 (Petrošienė 2013, 14–21; LLP 2015, 150–163). Other authors researching calendrical holidays including Lithuanian Shrovetide, Dalia Senvaitytė (Senvaitytė 2013, 115–117; 2013a, 267–285) and Eglė Aleknaitė (Aleknaitė 2011, 25–32), also made use of this source in a similar fashion.

Of the large mass of material published in 38 Lithuanian periodicals between 1905 and 1940, only 7 articles were found which discussed the winter-spring carnival abroad. The visual component of the material is much greater, with 30 photographs and drawings from around the world published between 1927 and 1938. The few written sources are fragmentary but still rather informative, providing Lithuanian readers a rather good understanding of this cultural phenomenon in a concise and popular manner.

Three main themes came up in the publications surveyed: 1) the origin and characteristics of winter-spring season / Shrovetide carnivals in Europe; 2) the historical evolution of carnival; 3) descriptions of carnival in foreign countries and their comparison to Shrovetide as celebrated in Lithuania. These themes dictate the form of this study which will attempt to answer the questions they raise.

The press attempted to explain to readers the etymology of the word carnival and its significance, its origins in Europe and to define the period when carnival was celebrated. As have many others in all times, the journalists of the period also believed carnival had arisen from “a spring festival from idolatrous pagan times” and the “humorous processions” held during the Saturnalias and epiphanies of ancient Rome.

The Lithuanian press called carnival the child of the southern countries and the foster child of urban culture. The mass celebration during the

winter season in Lithuania doesn't coincide with the budding of plants in spring and there was no urban lifestyle in Lithuania, and thus there is no carnival. Only the Lithuanian weddings held in rural style had elements of the carnival. And if we are speaking of Lithuanian carnival, "here we have the matter of international masquerade balls and carnival", in whose footsteps we should follow.

Likewise, there is no one strict, fixed date for carnival. Carnival may be connected with Shrovetide, but also with other days of saints in the winter and spring period.

Two etymologies for "carnival" were discussed: "carne vale" and "carus navalis", which are also provided in current sources of information on the general subject. Also provided is information about the Germanic *Fastnacht* and very briefly about the Russian *Maslenitsa*.

The authors of the articles consider the main reasons for the carnival being what it is in Lithuania: the climate and the urban situation in Lithuania. This is in complete agreement with a general summary of research on the carnival of Western Europe. The evolution of Lithuanian carnivals was in a certain sense guided as well by frequent attempts by the secular and ecclesiastical authorities to ban or otherwise regulate mass carnival processions by urban residents.

The historical development of the European carnival is described in a small number of newspaper articles and then only partially. They touch upon interesting political and economic aspects of the European carnival and its connection to ideological and/or political battles. The evolution of the carnival is connected with the strong craftsmen and shopkeepers' guilds and their culture which arose in the early modern period in the cities of Western Europe.

The subsection "Carnivals in Lithuania and Abroad" discusses foreign carnival customs presented in the Lithuanian press and their connection to both urban and rural Lithuanian traditions. One senses their shared typological content, with the local context accounting for differences.

There aren't many descriptions of foreign carnivals and comparisons with Lithuanian Shrovetide, photo-reportage and drawings in the Lithuanian periodical press in the early 20th century, but those that do exist are done very professionally and served to expand readers' horizons. They failed to have a real effect on Lithuanian Shrovetide celebratory traditions,

however, for at least a few reasons. First of all because of the fragmentary nature of the reports spread out over time. Secondly, urban vs. Western-type masquerade balls were not news at all in the early 20th century in Lithuania. The new thing was that this way of celebrating, imparting to it a “exalted content” through the actions of social organizations and schools, spread to the Lithuanian periphery and was considered, despite criticisms, progressive and acceptable.

By comparing information, one can say the conceptual elements of the Western European carnival and Lithuanian Shrovetide traditions are exactly the same, while some of their methods of fulfillment differ, but also sometimes take the same form. Some elements were adopted from the urban culture of Western Europe and through the agency of palaces and manors of the magnates of the Grand Duchy of Lithuania eventually took root in Lithuanian soil.

The intense Lithuanian ethnic-values propaganda of the 1910s to the 1930s encouraged the incorporation of rural culture elements in the city environment. The village-style Shrovetide processions begun then continue to this day. The urban-type masquerade balls of the early 20th century which had been so intense over time disappeared or became rarer and were held in a closed environment.